

บทที่ 8

อินเทอร์เน็ตกับการเมืองไทย

การขยายตัวของกระบวนการโลกาภิวัตน์และอินเทอร์เน็ต ได้มีอิทธิพลที่สร้างผลกระทบ ต่อสังคมไทยทั้งในทางตรงและทางอ้อม อันเนื่องมาจากการหลั่งไหลของ “ทุนนิยมสมัยใหม่” ที่ เกิดขึ้นทั่วโลก ส่งผลให้ทุนนิยมโลก การค้าระหว่างประเทศ หรือธุรกิจข้ามชาติ เข้ามามีบทบาท ต่อการเมืองไทย เกิด “การหลั่งไหลของทุนและข้อมูลข่าวสาร” เข้าสู่ทุกส่วนของประเทศไทย สื่ออินเทอร์เน็ตก็จะแทรกซึมเข้าสู่ทุกตำบล ทุกท้องถิ่น เช่น ในปัจจุบันได้มีการทำ “โครงการ สสำรวจความคิดเห็นประชากรทั่วโลก” หรือ แพลนเน็ตโปรเจกต์ (www.planetproject.com) โดย ส่งอาสาสมัครลงพื้นที่ทุกประเทศทั่วโลกพร้อมคอมพิวเตอร์พกพา เพื่อทำการสำรวจความ คิดเห็นของประชากรโลกในเรื่องต่างๆ ด้วยคำถามเดียวกันโดยใช้อินเทอร์เน็ตเป็นสื่อกลาง ซึ่ง การสำรวจครั้งนี้จะเน้นประชากรโลกที่ไม่รู้จักเทคโนโลยีเลย

อิทธิพลของกระแส “โลกาภิวัตน์” และ “การเปิดเสรี” ที่เกิดขึ้นและได้ขยายวงกว้าง ทั่วโลกเช่นนี้ ทำให้การสื่อสารโทรคมนาคมมีความสะดวก ติดต่อกันง่ายขึ้นจึงส่งผลให้การรับรู้ ข่าวสารมีความรวดเร็ว และมีลักษณะคล้ายคลึงกันทั่วโลก หรือเกิดเป็นลักษณะ “หมู่บ้านโลก” (global village) และ “วัฒนธรรมโลก” (global culture) ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งทางวัฒนธรรม อันเนื่องมาจากการสื่อสารที่รวดเร็วเหมือนอยู่ในชุมชนหรือประเทศเดียวกัน ทำให้เกิดการ ส่งผ่านวัฒนธรรมผ่านสื่อทันสมัยในยุคโลกาภิวัตน์ จากประเทศตะวันตกที่มีพื้นฐานทาง วัฒนธรรมแตกต่างกับสังคมไทย ทศนคติและค่านิยมสมัยใหม่แบบตะวันตกจะหลั่งไหลเข้าสู่ สังคมไทยที่ยังคงมีทศนคติ ค่านิยมและวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมอยู่ จึงเกิดความขัดแย้งทาง วัฒนธรรมนำมาซึ่งปัญหาสังคมต่าง ๆ มากมาย เช่น ปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ของเยาวชนก่อน วัยอันควร การใช้สื่ออินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางในการติดต่อเพื่อค้าประเวณี

ทางด้านการเมืองนโยบายของพรรคการเมือง ตลอดจนรัฐบาลก็ได้ให้ความสำคัญกับ เทคโนโลยีสารสนเทศ การสื่อสารโทรคมนาคม และอินเทอร์เน็ตกันอย่างกว้างขวาง ดังเช่น กรณีของพรรคไทยรักไทย ที่พยายามเสนอนโยบายในการใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อแก้ปัญหาให้กับ ชนบทโดยมีนโยบายที่จะให้ตำบลต่างๆ ใช้เครือข่ายอินเทอร์เน็ตเพื่อสร้างระบบการ

“พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์” (e-commerce) ขายสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ซึ่งเป็นนโยบายที่โดดเด่นของพรรคและรัฐบาล

การพัฒนาองค์กรทางการเมืองในระบบทุนนิยมสมัยใหม่ ยังทำให้อำนาจการเมืองเข้าไปโยงใยกับผลประโยชน์ทางธุรกิจมากยิ่งขึ้น การชิงชัยทางการเมืองด้วยการหาเสียงเชิงประชาสัมพันธ์อย่างในอดีต เริ่มเบี่ยงเบนไปสู่ “การหาเสียงในเชิงการโฆษณา” เพื่อรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของกลุ่มมาแทนที่ การหาเสียงด้วยการลงทุนจึงขยายตัวออกไปเป็นลักษณะธุรกิจการเมือง และใช้กลอุบายคล้ายคลึงกับการโฆษณาทางธุรกิจ ผู้สมัครรับเลือกตั้งจึงไม่ได้แตกต่างไปจากสินค้าที่ถูกนำมาเสนอขายด้วยยี่ห้อ โดยพรรคการเมืองเป็นเสมือนบริษัทธุรกิจที่ต้องวางแผนทางการตลาดเพื่อรักษาตลาดของการเลือกตั้งไว้ ดังนั้นการหาเสียงจึงมีลักษณะเด่นเช่นเดียวกับแบบแผนการโฆษณาผู้บริโภค ตัวผู้มีสิทธิเลือกตั้งโดยตรงในฐานะผู้บริโภคเพื่อให้เข้าใจและยอมรับผู้สมัครรับเลือกตั้ง(สินค้า) ภาพลักษณ์ของพรรคการเมือง (ยี่ห้อ) และกิจกรรมซึ่งเป็นผลงานที่ผ่านมารวมทั้งกิจกรรมในอนาคตหลังจากได้รับเลือกตั้งแล้ว¹

ประเด็นศึกษา

ในบทนี้จะเป็นการวิเคราะห์อิทธิพลจากการขยายตัวของเทคโนโลยีการสื่อสารและอินเทอร์เน็ตที่มีต่อสังคมไทย ระบบการตรวจสอบ ควบคุมการรณรงค์หาเสียงผ่านสื่ออินเทอร์เน็ตและบทบาทของอินเทอร์เน็ตในทางการเมือง ตลอดจนแนวโน้มของการนำเอาเครือข่ายอินเทอร์เน็ตมาใช้ประโยชน์ในทางการเมืองของไทยในอนาคต ซึ่งจะนำเสนอเป็น 3 ส่วน กล่าวคือ

(1) ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารและผลกระทบต่อกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

(2) บทบาทของอินเทอร์เน็ตในทางการเมืองและระบบการตรวจสอบ ควบคุมการรณรงค์หาเสียงผ่านสื่ออินเทอร์เน็ต

(3) แนวโน้มของการนำเอาเครือข่ายอินเทอร์เน็ตมาใช้ประโยชน์ในทางการเมืองของไทยในอนาคต

¹สุรพงษ์ โสธนเสถียร, การโฆษณาหาเสียงกับพฤติกรรมการเลือกตั้ง (กรุงเทพฯ: มูลนิธิเพื่อการศึกษาประชาธิปไตยและการพัฒนา, 2534), หน้า 268-269.

ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารและผลกระทบกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

ความก้าวหน้าของวิทยาการการสื่อสารได้พัฒนาจนกระทั่งถึงยุคแห่งการปฏิวัติการสื่อสาร เทคโนโลยีการสื่อสารในยุคปัจจุบันนั้นทำให้อุปสรรคด้านเวลาและระยะทาง กลายเป็นเรื่องที่ไม่มีความหมาย การมีโทรศัพท์ทำให้เราสามารถที่จะติดต่อสื่อสารกับบุคคลที่อยู่ห่างไกลได้ตลอดเวลา ระบบโทรทัศน์ทำให้เราเห็นและได้ยินเรื่องราวที่อยู่ไกลตัวภายในเวลาอันรวดเร็วยิ่งขึ้น การเกิดขึ้นของการถ่ายทอดรายการสดผ่านดาวเทียมทำให้คนที่อยู่ห่างไกลจากเหตุการณ์นับเป็นหมื่น ๆ ไมล์ได้เห็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาจริงอย่างแทบไม่น่าเชื่อ อาจกล่าวได้ว่าเทคโนโลยีการสื่อสารนั้นเข้ามาช่วยขยายประสบการณ์ด้านการรับสัมผัสของมนุษย์ให้กว้างขวางออกไป² นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงทั้งในศักยภาพและพลังอำนาจอิทธิพลของสื่อ จนแม้กระทั่งพรมแดน กองทัพและอำนาจอธิปไตยของแต่ละรัฐไม่สามารถเป็นกำแพงขวางกั้นได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความก้าวหน้าของการสื่อสารผ่านทางคลื่นอากาศ (airwave) และคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้า (electromagnetic) อันได้แก่ เครื่องข่ายอินเทอร์เน็ต ดังเช่นที่ ชัยอนันต์ สมุทวณิช กล่าวไว้ว่า การเดินทางของข้อมูลข่าวสารสามารถเคลื่อนที่ได้อย่างรวดเร็วจนก่อให้เกิดความจริงฉาบฉวยที่สัมผัสได้ (virtual reality) โยแก้วนำแสงนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ที่ bit เข้ามาแทนที่ atom เทศะ (space) แยกออกจากสถาน (place) ก่อให้เกิดเทศะที่ไร้สถาน (space without place)³ เช่น เว็บไซต์ซึ่งมีที่ตั้งอยู่บนที่ว่างเสมือนจริง หรือ "Cyber Space" นั้นเอง

เทคโนโลยีการสื่อสารที่มีการพัฒนาก้าวหน้าไปไม่หยุดยั้งนั้นมีความสัมพันธ์กับอำนาจด้านการเมืองและการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมอย่างใกล้ชิดและเมื่อมีการปฏิวัติด้านเทคโนโลยีการสื่อสารแบบใหม่ ๆ ขึ้นจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในลักษณะใหม่ ๆ ตามมา⁴

² Marshall McLuhan and Stevenson Nich, Understanding Media Culture (London: Sage Publication, 1998), p. 101.

³ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ประชารัฐกับการเปลี่ยนแปลง (กรุงเทพฯ ฯ: สถาบันนโยบายศึกษา, 2541), หน้า 3.

⁴ McQual D., Mass Communication Theory, 3th ed., (London: Sage Publication, 1995), p. 121.

ทั้งนี้สามารถอธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าวได้โดยใช้ทฤษฎีเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนด (Technology Determinism) เป็นกรอบในการอธิบายได้ดังต่อไปนี้

การพัฒนาการของเทคโนโลยีการสื่อสารกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมตามทฤษฎีเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนด สามารถอธิบายการสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มประชากรที่ใช้ศึกษาในงานวิจัยชิ้นนี้ โดยจะใช้ทฤษฎีเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนด อธิบายภาพรวมของงานวิจัย กล่าวคือ เทคโนโลยีการสื่อสารผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตนั้น เป็นความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารที่ถือได้ว่าเป็นผลมาจากการปฏิวัติครั้งที่ 4 คือการปฏิวัติระบบอิเล็กทรอนิกส์ ดิจิตอล อันอาจมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบางประการในสังคม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้จะมีผลต่อการพัฒนาทางด้านการเมืองในทางตรงอันจะส่งผลไปถึงการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมต่อไป ในท้ายที่สุดการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมนั้นก็อาจก่อให้เกิดผลต่อการพัฒนาการเมืองในทางอ้อม และนำไปสู่การพัฒนาเทคโนโลยีการสื่อสารได้อีกครั้งหนึ่งโดยสามารถสรุปให้อยู่ในรูปของตัวแบบได้ดังนี้

แผนภาพที่ 8.1 ตัวแบบการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีการสื่อสารซึ่งมีผลกระทบต่อ

การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

ระบอบประชาธิปไตยสมัยใหม่ ปรากฏการณ์ในการเกิดขึ้นของ “พื้นที่สาธารณะ” (public sphere) ซึ่งเป็นพื้นที่ที่อยู่ตรงกลางระหว่างรัฐกับประชาสังคมเป็นสิ่งสำคัญและเป็นพื้นที่ซึ่งทำหน้าที่รับประกันว่า การอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างคนในสังคมในเชิงวิพากษ์นั้นจะถูกทำให้เป็นสถาบันที่มั่นคง ชนชั้นกลางจะเข้ามามีบทบาทสำคัญในพื้นที่สาธารณะ ทำให้พื้นที่ดังกล่าวสามารถสะท้อนประโยชน์ของสาธารณะและใช้เป็นเวทีในการ

วิพากษ์วิจารณ์และตรวจสอบอำนาจรัฐโดยสาธารณชน ความต้องการพื้นที่สาธารณะกลายเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อที่จะสะท้อนสิ่งที่เรียกว่า “เจตน์จำนงส่วนร่วม” (general will) ตามแนววิธีแบบสัญญาประชาคมอันจะทำหน้าที่เป็นตัวกำหนดทิศทางของสังคม ในรูปของนโยบายสาธารณะในการบริหารจัดการกิจกรรมทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม เพราะมีฉะนั้นแล้ว สังคมประชาธิปไตยนั้นก็จะไม่สามารถดำรงอยู่ได้ และอาจจะกลับกลายเป็นสังคมที่อำนาจทางการเมืองตกอยู่ในความควบคุมของคนบางกลุ่มจำนวนหนึ่งเท่านั้น⁵ พื้นที่สาธารณะนอกจากจำเป็นต้องดำรงอยู่เพื่อทำหน้าที่ดังกล่าวแล้ว ยังต้องได้รับการพัฒนาไปตามบริบททางการเมือง สังคม เศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย มิฉะนั้นจะก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างพื้นที่สาธารณะกับการเปลี่ยนแปลงนั้น อาจส่งผลให้ประชาธิปไตยไร้ประสิทธิภาพและไม่สามารถบรรลุเป้าหมายของการเสริมสร้างและรักษาไว้ซึ่งสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของคนในสังคม

ขณะเดียวกันหากพื้นที่สาธารณะมีพัฒนาการที่ก้าวล้ำเกินบริบทเหล่านั้น พื้นที่สาธารณะอาจไม่ใช่พื้นที่สาธารณะที่มุ่งสู่ผลประโยชน์ส่วนรวมก็ได้ เพราะคนบางกลุ่มอาจมีอิทธิพลในการตัดสินใจที่ประกอบขึ้นเป็นความคิดเห็นสาธารณะมากกว่ากลุ่มอื่นๆ การให้เสรีภาพในการสื่อสาร อาจนำไปสู่การที่บุคคลบางกลุ่มมีอิทธิพลในการกำหนดมติสาธารณะมากกว่ากลุ่มอื่น และทำให้ขาดความเสมอภาคอย่างแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “การสื่อสารทางเดียวโดยสื่อที่เป็นเชิงรูปแบบ” (formal mass) ซึ่งพื้นที่สาธารณะถูกลดบทบาทให้กลายเป็นเพียงตลาดหรือผู้บริโภคสื่อเหล่านี้เท่านั้น โดยไม่ได้มีส่วนกำหนดเนื้อหาของสื่อเหล่านี้แต่อย่างใด⁶ อันเป็นบทเรียนจากสังคมเผด็จการ ทำให้เราไม่สามารถปล่อยให้พื้นที่สาธารณะถูกควบคุมโดยรัฐ ขณะเดียวกันบทเรียนจากสังคมประชาธิปไตยทุนนิยมปัจจุบันก็ทำให้เราไม่สามารถปล่อยให้ “พื้นที่สาธารณะตกอยู่ภายใต้กลุ่มทุนขนาดใหญ่” ได้เช่นกัน การนำเอาสื่ออินเทอร์เน็ตซึ่งเป็นการสื่อสารสองทางมาใช้เป็นพื้นที่สาธารณะสมัยใหม่ที่ทันกับการเปลี่ยนแปลงของบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และเป็นสื่อที่มีราคาถูกปัจเจกบุคคล

⁵ไชยันต์ ไชยพร, “พัฒนาการของสื่อกับปรัชญาสิทธิเสรีภาพและพื้นที่สาธารณะ แง่คิด บทเรียนและปัญหาบางประการจากสังคมตะวันตก” (เอกสารประกอบวิชาสัมมนาเรื่อง สื่อ พื้นที่สาธารณะ โลกาภิวัตน์กับประชาธิปไตย คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545), หน้า 7-8.

⁶ไชยันต์ ไชยพร, อ้างแล้ว, หน้า 46.

ทั่วไปสามารถเป็นเจ้าของได้ ก็อาจป้องกันและลดการผูกขาดสื่อหรือพื้นที่สาธารณะของกลุ่มทุนขนาดใหญ่ลงได้

สำหรับผลกระทบของเทคโนโลยีการสื่อสารที่มีต่อระบบการเมืองที่เห็นได้อย่างชัดเจนประการหนึ่งคือ เทคโนโลยีการสื่อสาร เช่น โทรทัศน์และเทปวีดิทัศน์มีส่วนยับยั้งอำนาจของผู้ปกครองที่เป็นเผด็จการไว้ได้ ในปัจจุบันนี้เป็นเรื่องยากมากที่กลุ่มทหารไม่ว่าจะเป็นที่ไหนในโลกก็ตามที่จะทำการปฏิวัติ ในยุคที่ข้อมูลข่าวสารสามารถแพร่กระจายไปได้ทั่วทุกมุมโลกในเวลาอันรวดเร็ว ในยุคก่อนการปฏิวัติในประเทศใดก็เป็นเรื่องส่วนตัวของประเทศนั้น แต่ในยุคปัจจุบันมีระบบการสื่อสารเชื่อมโยงโลกทั้งโลกเข้าไว้ด้วยกัน การปฏิวัติในประเทศหนึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการถูกต่อต้านจากประเทศอื่นด้วยเช่นในกรณีที่เกิดการรัฐประหารของคณะ รสช. ในประเทศไทย เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2534 หรือการที่รัฐบาลไทยปราบปรามประชาชนที่ชุมนุมเรียกร้องประชาธิปไตยในเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม 2535 เป็นต้น ดังนั้นในปัจจุบันและอนาคตจะมีผู้ปกครองที่เป็นเผด็จการน้อยลงรวมทั้งพวกเขาจะไม่สามารถควบคุมการไหลของข่าวสารได้อีกต่อไป ระบบเทคโนโลยีการสื่อสารแบบกระจายอำนาจ เช่น โทรศัพท์เคลื่อนที่ โทรสารและอินเทอร์เน็ต นั้นจะทำให้ปัจเจกชนมีอำนาจมากขึ้นและทำให้พวกเขาสามารถที่จะติดตามเรื่องราวของรัฐบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าที่รัฐบาลจะติดตามเรื่องราวของประชาชนเสียอีก ดังที่ เอนก เหล่าธรรมทัศน์ได้เรียกการชุมนุมประท้วงครั้งนั้นว่า “มีอบมือถือ”⁷ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ได้ว่าพัฒนาการของเทคโนโลยีการสื่อสารทำให้มีช่องทางการสื่อสารมากยิ่งขึ้น ประชาชนจึงมีทางเลือกในการรับรู้ข่าวสารเพิ่มมากขึ้นด้วย ตัวอย่างเช่น ในเหตุการณ์จลาจลที่จตุรัสเทียนอันเหมินในปี ค.ศ. 1989 นั้น นักศึกษาชาวจีนในซานฟรานซิสโกสามารถส่งข่าวสารที่รายงานโดยสำนักข่าวของสหรัฐอเมริกา ผ่านทางเครื่องโทรสารกลับไปให้เพื่อนที่อยู่ในประเทศจีนได้รับรู้ว่าเกิดอะไรขึ้นบ้างในเหตุการณ์ครั้งนั้น เนื่องจากในขณะนั้นรัฐบาลจีนเซ็นเซอร์ข่าวสารในสื่อมวลชนจีนทั้งหมด⁸

⁷ เอนก เหล่าธรรมทัศน์, มีอบมือถือ : ชนชั้นกลางและนักธุรกิจกับพัฒนาการประชาธิปไตย (กรุงเทพฯ : มติชน, 2536), หน้า 40.

⁸ Warren K. Agree et al., “Global Impact of The Media,” in Introduction to Mass Communication, 11th ed., (New York: Harper Collins Publishers, 1991), p. 6.

การเลือกตั้งในประเทศอินโดนีเซีย เมื่อปี ค.ศ.1999 เป็นอีกตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบของเทคโนโลยีการสื่อสารที่มีต่อระบบการเมือง ประชาชนชาวอินโดนีเซียที่อยู่ภายใต้การปกครอง ในระบอบเผด็จการมาเป็นเวลาอันยาวนานได้กระตือรือร้นที่จะไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง อันเป็นผลมาจากการได้รับรู้จากการเปิดรับข่าวสารการเมืองจากโลกภายนอก ทำให้พวกเขาอยากจะมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งที่ถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของประชาธิปไตย⁹ หรือในวาระครบรอบ 10 ปีของการจลาจล ที่จตุรัสเทียนอันเหมิน เมื่อเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1999 ซึ่งชาวจีนทั่วโลกต่างมีปฏิริยาต่อรัฐบาลจีนผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งของผลกระทบจากเทคโนโลยีการสื่อสารต่อระบบการเมืองในแง่ของการทำให้เกิดจิตสำนึกร่วมหรือปฏิริยาย้อนกลับในรูปแบบต่าง ๆ โดยไม่คำนึงถึงพรมแดนทางด้านภูมิศาสตร์¹⁰

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าพัฒนาการของเทคโนโลยีการสื่อสาร ในยุคของสื่ออินเทอร์เน็ตนั้นส่งผลต่อระบบสังคมการเมืองในแง่ของการเพิ่มช่องทางเลือกในการรับรู้ข่าวสารของประชาชนให้มากขึ้น ส่วนในระดับปัจเจกบุคคลนั้นพัฒนาการของเทคโนโลยีการสื่อสารทำให้เกิดการเรียนรู้ เกิดทัศนคติตลอดจนจิตสำนึกทางการเมืองในเรื่องใดเรื่องหนึ่งร่วมกันโดยไม่มีข้อจำกัดในเรื่องพรมแดน รัฐบาลและอำนาจอธิปไตยอีกต่อไป

บทบาทของอินเทอร์เน็ตในทางการเมืองและระบบการตรวจสอบ ควบคุมการรณรงค์หาเสียงผ่านสื่ออินเทอร์เน็ต

แอลวิน และ เฮดี ทอฟเฟลอร์¹¹ ซึ่งให้เห็นว่า ประชาธิปไตยโดยมีตัวแทนนั้น เป็นประดิษฐ์กรรมทางการเมืองที่ตอบสนองต่อปัญหาของการมีส่วนร่วมสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 18 ได้ดีมากที่สุดเพราะสามารถเปิดช่องทางปฏิริยาย้อนกลับระหว่างชนชั้นสูงสุดกับประชาชนชั้นล่างในสังคมโดยผ่านสภาผู้แทนราษฎร อย่างไรก็ตาม ประชาธิปไตยก็ไม่สามารถแก้ปัญหาดั้งเดิมที่เป็นปัญหาพื้นฐานทางการเมือง นั่นก็คือ ปัญหาด้านโครงสร้างอำนาจ ไม่ว่าจะมึระบบพรรค

⁹David T. Hill and Krishna Sen, "The Internet in Indonesia's New Democracy" *Democratization* 7 (1) (Spring 2000) : 120-121.

¹⁰สุกัญญา สุดบรรทัด, "เมืองสารสนเทศในกระบวนทัศน์ใหม่," *วารสารนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย* (2542) : 6.

¹¹ชัยอนันต์ สมุทวณิช, *อ้างแล้ว*, หน้า 80-91.

การเมืองหรือระบบผู้แทนราษฎร สังคมก็ยังมีโครงสร้างอำนาจที่แบ่งออกเป็นชนชั้นนำระดับต่าง ๆ และการเลือกตั้งตัวแทนประชาชนจึงเป็นเพียงวิธีการที่กลุ่มผู้นำเหล่านี้ใช้ในการรักษาอำนาจไว้ ทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกมีหลักประกันว่า ประชาชนยังมีทางเลือกและสามารถแสดงออกซึ่งการเลือกนี้ได้อย่างเป็นระบบ มีระยะเวลาที่แน่นอน มีการลงคะแนนลับ พวกตนยังคงเป็นใหญ่ในแผ่นดินอยู่ สามารถเลือกผู้นำไม่เลือกผู้นำได้ เป็นต้น ประชาชนได้รับโอกาสให้เลือกระหว่างผู้สมัครจากพรรคต่างๆ กล่าวคือ กระบวนการโต้ตอบติดต่อกันระหว่างประชาชนที่แท้จริงส่วนใหญ่กับชนชั้นนำหยุดยั้งอยู่แค่นั้น แต่ชนชั้นนำได้สร้างกระบวนการต่อเนื่องขึ้นมา ระหว่างชนชั้นนำด้วยกันเอง คือ กระบวนการทางสภาและทางการบริหาร ซึ่งประชาชนโดยทั่วไปมีส่วนร่วมรับรู้หรือเกี่ยวข้องน้อยมาก มีแต่กลุ่มผลประโยชน์และบริษัทใหญ่ๆ เท่านั้นที่เข้าไปอยู่ในกระบวนการนี้

การออกเสียงลงคะแนนโดยอาศัยหลักของเสียงข้างมากตามระบอบประชาธิปไตยดังที่ทำกันอยู่นั้น เป็นเพียงจำนวนและเชิงปริมาณ มิได้บ่งบอกถึงคุณภาพของทัศนะแต่อย่างใด แต่หลักเกณฑ์นี้ก็ยิ่งถือปฏิบัติกันไปเรื่อยๆ เพราะฝ่ายข้างน้อยโดยทั่วไปแล้วมักขาดอำนาจที่จะก่อให้เกิดผลสะท้อนต่อระบบการเมือง แต่ในปัจจุบันในโลกแห่งข้อมูลข่าวสารที่เหตุการณ์หนึ่งๆ สามารถส่งผลกระทบต่อคนทั้งโลกได้ดังที่กล่าวในข้างต้น เสียงข้างน้อยที่มาจากชุมชนไม่ว่าจะชุมชนในแอฟริกา ลาตินอเมริกา อเมริกาเหนือ เอเชีย ตลอดจนในออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ นับวันก็ยิ่งได้รับการยอมรับถึงสิทธิที่จะอยู่รอดและอยู่ดีมากขึ้นในสถานการณ์ใหม่นี้ เช่น โครงการ Planet Project ทางเลือกที่ แอลวิน และเฮดี ทอฟเฟลอร์ เสนอก็คือ การปรับปรุงระบบการเมืองที่สามารถผสมผสานระหว่างกฎของเสียงข้างมาก (majority rule) กับพลังของเสียงข้างน้อย (minority power) ได้ ระบบการเมืองของคลื่นลูกที่สามนี้ก็คือระบบที่เน้นความสำคัญของเสียงข้างน้อย ให้อำนาจกับเสียงข้างน้อยโดยมีการเสริมให้มีประชาธิปไตยโดยตรง (semi-direct democracy)¹² คือ แทนที่จะยึดติดอยู่กับการอาศัยสภาที่มาจากการเลือกตั้ง และดำเนินการตัดสินใจภายใต้กรอบของกระบวนการทางรัฐสภาแต่เพียงอย่างเดียว ก็จะต้องให้เสียงข้างน้อยกลุ่มต่างๆ สามารถร่วมแสดงความคิดเห็น กำหนดนโยบาย และตรวจสอบการทำงานได้ด้วย

¹² ชัยอนันต์ สมุทวณิช, อ้างแล้ว, หน้า 92.

ในยุคของโลกไร้พรมแดน ยุคของสังคมข้อมูลข่าวสาร สถาบันและระบบการเมืองจะต้องกระจายอำนาจและมีกระบวนการตัดสินใจจากล่างสู่บน และจะต้องเป็นการปกครองที่เน้นความสำคัญของเสียงข้างน้อย ไม่ใช่การปกครองที่เน้นอำนาจเด็ดขาดของเสียงข้างมากแต่เพียงอย่างเดียว การนำเอาสื่ออินเทอร์เน็ตมาเป็นช่องทางในการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้ปกครองและประชาชนอีกช่องทางหนึ่ง ก็จะช่วยสร้างเสรีภาพในการสื่อสารให้แก่ประชาชนที่จะเสนอความคิดเห็นต่อผู้บริหารประเทศได้ง่ายที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับเหตุผลในการใช้สื่ออินเทอร์เน็ตเพื่อวัตถุประสงค์เกี่ยวกับการเมืองของกลุ่มตัวอย่าง ดังตาราง 8.1

ตารางที่ 8.1 แสดงเหตุผลที่กลุ่มตัวอย่างใช้สื่ออินเทอร์เน็ตเพื่อวัตถุประสงค์ที่เกี่ยวกับการเมือง

เหตุผล	คะแนนเฉลี่ย	อันดับที่
เป็นช่องทางการสื่อสารที่มีเสรีภาพสูง	2.02	1
เป็นช่องทางของประชาชนที่จะเสนอความคิดเห็นต่อผู้บริหารประเทศได้ง่ายที่สุด	2.84	2
เป็นช่องทางการสื่อสารที่ปลอดภัยเป็นส่วนตัว	3.22	3
เป็นข่าวที่ไม่เผยแพร่ผ่านสื่ออื่น	3.69	4
สามารถติดตามข่าวสารได้ทุกเวลาที่ต้องการ	4.54	5
ราคาถูก	6.29	6
สามารถติดตามข่าวสารได้มากกว่าสื่ออื่น	6.45	7
ให้รายละเอียดได้มากกว่าที่ได้จากสื่ออื่นๆ	6.96	8

จากตารางที่ 8.1 พบว่า เหตุผล 5 อันดับแรกที่กลุ่มตัวอย่างใช้สื่ออินเทอร์เน็ตเพื่อวัตถุประสงค์ที่เกี่ยวกับการเมือง คือ (1) เป็นช่องทางการสื่อสารที่มีเสรีภาพสูง (2) เป็นช่องทางของประชาชนที่จะเสนอความคิดเห็นต่อผู้บริหารประเทศได้ง่ายที่สุด (3) เป็นช่องทางการสื่อสารที่ปลอดภัยเป็นส่วนตัว (4) เป็นข่าวที่ไม่เผยแพร่ผ่านสื่ออื่น และ (5) สามารถติดตามข่าวสารได้ทุกเวลาที่ต้องการ ตามลำดับ สื่ออินเทอร์เน็ตอันเป็นสื่อที่มีราคาถูกจึงมีความได้เปรียบสื่ออื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อโทรทัศน์และวิทยุ ที่มีข้อจำกัดในด้านเวลาที่ซื้อขายกันด้วยราคาที่สูงมาก ทำให้เกิดข้อจำกัดในการนำเสนอข่าวต่างๆ จึงไม่สามารถเสนอเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้อย่างสมบูรณ์

และมีเนื้อหาสาระ จากเงื่อนไขดังกล่าว ทำให้สื่อโทรทัศน์สามารถทำได้เพียงการนำเสนอ “ภาพจำลองข่าว” (semblance of information)¹³ เท่านั้น

ในปัจจุบันจึงได้มีการนำเอาสื่ออินเทอร์เน็ตมาใช้ประโยชน์ในทางการเมืองเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะการที่พรรคการเมืองและผู้สมัครรับเลือกตั้งได้ใช้เว็บไซต์ในการรณรงค์หาเสียง นอกจากนี้ยังมีเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องกับการเมืองต่าง ๆ ที่มีกระดานสนทนา (web board) หรือ ห้องสนทนา (chat room) เพื่อให้ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตได้เข้ามา “ตั้งประเด็น” และมีการแสดงความคิดเห็นถกเถียงต่อประเด็นการเมืองนั้น อันเป็นสื่อที่ได้รับความนิยมอย่างสูง โดยกระดานสนทนาทางการเมืองเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มสนทนา (discussion group) บนกระดานข่าวอินเทอร์เน็ต หรือ Internet Message Boards (IMBs)¹⁴ แต่การสนทนา แสดงความคิดเห็น หรือ เผยแพร่ข่าวสารทางการเมืองเหล่านั้น กลับมิได้มีการตรวจสอบควบคุมอย่างเพียงพอ หากพิจารณาแล้วจะพบว่า สภาวการณ์ทางสังคมปัจจุบันกำลังดำเนินไปในทิศทางของ “ตลาดเสรี” ที่อำนาจทางการเงินและทุนกระจุกตัวอยู่ในมือของคนจำนวนน้อยที่สามารถสั่งการหรือครอบงำ การตัดสินใจของคนจำนวนมากได้ ขณะที่สถานการณ์ระหว่างสังคมกับสื่อมวลชนก็กำลังดำเนินไปในแบบเดียวกัน กล่าวคือ สื่อและการโฆษณาสินค้าโดยผ่านทางสื่อเหล่านี้กำลังเข้ามามีอำนาจครอบงำสังคมในลักษณะเดียวกับที่บริษัททุนข้ามชาติขนาดใหญ่เข้ามามีบทบาทในการ กำหนดระดับราคาและความต้องการสินค้าในตลาด และกำหนดทิศทางความเห็นความเชื่อ แม้แต่ทัศนคติของผู้คนก็ถูกกำหนดไปในทิศทางที่สื่อและผู้มีอำนาจ เช่น นักธุรกิจการเมือง ต้องการให้เป็น เพราะการเติบโตและความแข็งแกร่งของสื่อสอดคล้องกับความเชื่อของสังคม ที่ว่าจะนำมาซึ่งพื้นที่อันกว้างขวางในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้อย่างเสรี แต่เมื่อสื่อถูกผูกขาดโดยกลุ่มคนเพียงไม่กี่คน การแข่งขันระหว่างสื่อในการนำเสนอความคิดเห็นที่แตกต่าง หรือขัดแย้งกันย่อมมีน้อยลงตามลำดับ สื่อทั้งหลายถูกทำให้เสนอข้อมูลแบบเดียวกัน การวิเคราะห์ทำนองเดียวกัน ผลที่เกิดขึ้นจากความก้าวหน้าของวิทยาการการสื่อสารก็อาจทำให้

¹³ไชยันต์ ไชยพร, อ้างแล้ว, หน้า 51.

¹⁴Pitch Pongsawat, “Information Technology and the Politics of Representation in Thailand after 1992 : A Case Study of Political Message Boards on the Internet” Paper presented at the 18th Annual Berkeley Conference on Southeast Asia 16-17 February 2001, University of California at Berkeley, p. 9.

ความคิดความเข้าใจของมนุษย์มิได้อยู่ในรูปของ “แนวความคิด” (concepts) หรือการสร้างนามธรรมความคิด (abstract mental constructs) แต่ความนึกคิดของมนุษย์จะถูกกำหนดในรูปแบบของ “ภาพลักษณ์” ที่ถูกทำให้เห็นมิได้มีเรื่องของความคิดความเข้าใจมาเกี่ยวข้องมากนัก ไม่สามารถจะให้ความคิดเห็นหรือข้อวิจารณ์ ถ้าจะให้ได้ก็เป็นความคิดเห็นหรือข้อวิจารณ์ของคนอื่น ๆ ที่ปรากฏผ่านสื่อ¹⁵ หรือเป็นลักษณะของ “การถูกสื่อคิดแทน” นั่นเองแต่การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลจากองค์กรที่เกี่ยวข้อง เช่น คณะกรรมการการเลือกตั้ง กลับมีน้อยมากซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อความสามารถขององค์กรที่มีหน้าที่ควบคุมดูแลการใช้สื่ออินเทอร์เน็ตในทางการเมืองของไทย ดังตาราง 8.2

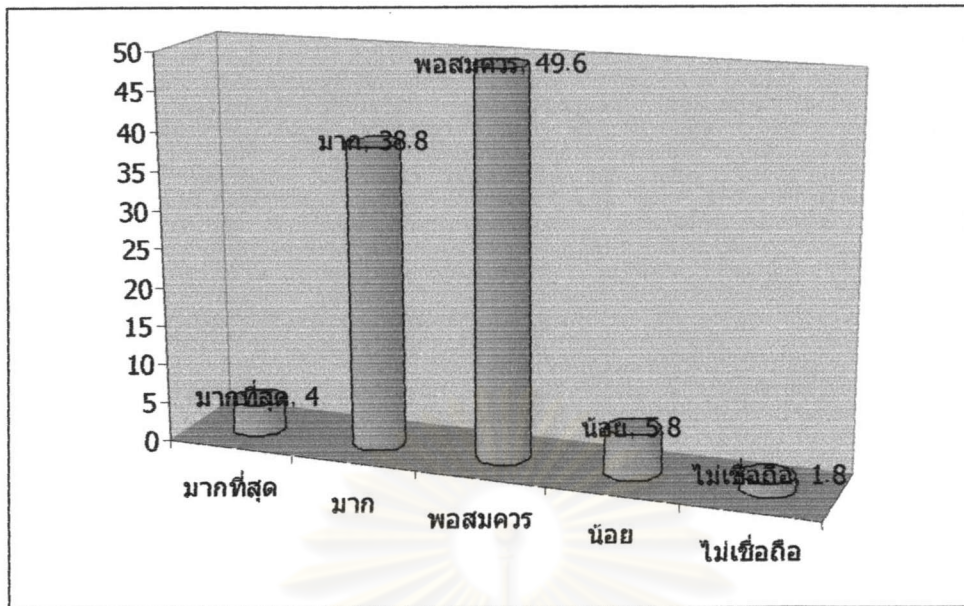
ตารางที่ 8.2 แสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อความสามารถขององค์กรที่มีหน้าที่ควบคุมดูแลการใช้สื่ออินเทอร์เน็ตในทางการเมือง

ความสามารถขององค์กร ที่มีหน้าที่ควบคุมดูแล	จำนวน	ร้อยละ
มากที่สุด	11	2.9
มาก	11	2.9
พอสมควร	106	28.0
น้อย	239	63.1
ไม่มีเลย	12	3.2
รวม	379	100.0

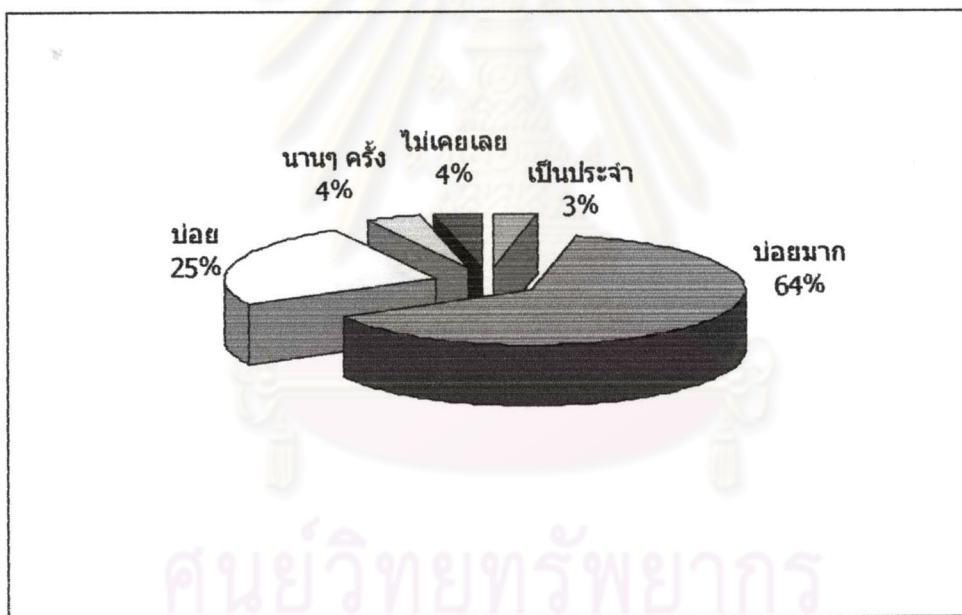
จากตารางที่ 8.2 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่คิดว่า องค์กรที่มีหน้าที่ควบคุมดูแลการใช้สื่ออินเทอร์เน็ตในทางการเมืองมีความสามารถในระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ 63.1 รองลงมาคือ มีความสามารถในระดับพอสมควร คิดเป็นร้อยละ 28.0 และไม่มีความสามารถเลย คิดเป็นร้อยละ 3.2 ตามลำดับ

นอกจากนี้ เมื่อกลุ่มตัวอย่างได้รับข่าวสารก็มีความน่าเชื่อถืออยู่ในระดับพอสมควรเท่านั้น และยังคงมีการนำเอาข้อมูลข่าวสารที่ได้รับจากสื่ออินเทอร์เน็ตมาวิเคราะห์ความถูกต้องน่าเชื่อถือบ่อยมาก ดังปรากฏในแผนภูมิ 8.1 และ 8.2

¹⁵ไชยันต์ ไชยพร, อ่างแล้ว, หน้า 46-49.

แผนภูมิที่ 8.1 แสดงระดับความเชื่อถือข่าวสารทางการเมืองจากสื่ออินเทอร์เน็ตของกลุ่มตัวอย่าง

แผนภูมิที่ 8.2 แสดงการนำข่าวสารทางการเมืองที่กลุ่มตัวอย่างได้รับจากสื่ออินเทอร์เน็ต มาวิเคราะห์ถึงความถูกต้องและความน่าเชื่อถือ

ประเด็นนี้ วีระชัย แนวบุญเนียร คณะกรรมการการเลือกตั้ง ฝ่ายการมีส่วนร่วม¹⁶ ซึ่งเป็นองค์กรทางการเมืององค์กรหนึ่งที่ทำหน้าที่ในการควบคุม ตรวจสอบการรณรงค์หาเสียงของพรรคการเมืองและผู้สมัครรับเลือกตั้ง ได้ให้ความเห็นว่า

¹⁶ สัมภาษณ์ วีระชัย แนวบุญเนียร, คณะกรรมการการเลือกตั้ง ฝ่ายการมีส่วนร่วม, 19 มกราคม 2545.

“ในปัจจุบันทางกกด.ก็ได้ให้ความสำคัญกับการตรวจสอบ ควบคุมการใช้สื่ออินเทอร์เน็ตของพรรคการเมือง โดยมีการดูแลการใช้สื่อนี้อยู่แล้ว แต่ในความเป็นจริงแล้วจะเห็นว่าเว็บไซต์ต่าง ๆ นอกจากพรรคการเมืองมีจำนวนมากมายที่เกี่ยวข้องกับการเมืองซึ่งในส่วนนี้จะยากต่อการควบคุมตรวจสอบ เพราะเป็นการยากที่จะรู้ได้ว่ามีเว็บไซต์ใดบ้าง ประกอบกับข้อจำกัดทางกฎหมายทำให้ไม่สามารถที่จะทำอะไรได้มากมาย”

สอดคล้องกับที่ รัตนา จงสุทธานมณี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเชียงรายและโฆษกพรรคชาติพัฒนา¹⁷ เห็นว่า

“ควรจะมีการออกกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการที่จะควบคุมตรวจสอบและหาวิธีเอาผิดกับพวกที่ใช้อินเทอร์เน็ตในทางที่ผิด ที่จะเป็นประโยชน์ต่อตนเองหรือใช้ประกอบในการเป็นมิชฌาชีพไป บางทีคนที่ดีเขาอาจใช้สื่อในช่องทางที่ดี คนที่มีความคิดไม่ดีต่อสังคมก็จะใช้เพื่อการฉกฉวยโอกาสในทางสังคม และเกิดปัญหาสังคมด้วย จะเห็นว่าการถูกล่อลวงทางอินเทอร์เน็ตมีเพิ่มขึ้นมาก และเห็นด้วยที่จะมีองค์กรตรวจสอบ และมีกฎหมายเข้ามาควบคุมอย่างจริงจัง”

เช่นเดียวกันกับ ธนัญ ดันตีสุนทร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดตาก พรรคประชาธิปัตย์¹⁸ ที่มองว่า

“ควรมีการตรวจสอบควบคุม ผู้ที่มาใส่ร้ายผู้อื่น หรือว่ามีความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนเองคิดและพูดด้วย มิใช่เป็นการปิดกั้นทางความคิดเพราะว่าเป็นสิทธิส่วนบุคคล แต่ต้องมีกฎหมายคอยควบคุมการใช้สื่ออินเทอร์เน็ตไปในทางที่ผิด เช่น การสร้างข่าวทำลายชื่อเสียงละเมิดสิทธิของบุคคลอื่น ๆ”

ในประเด็นของการมีองค์กรตรวจสอบควบคุม จะเห็นได้ว่าสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศที่มีความก้าวหน้าทางการสื่อสารสูงได้ก่อตั้งองค์กรอิสระที่ทำหน้าที่ดูแลกิจการการสื่อสาร คือ “คณะกรรมการกลางการสื่อสาร” (Federal Communications Commission : FCC) เป็น

¹⁷ สัมภาษณ์ รัตนา จงสุทธานมณี, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเชียงรายและโฆษกพรรคชาติพัฒนา, 22 สิงหาคม 2544.

¹⁸ สัมภาษณ์ ธนัญ ดันตีสุนทร, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดตากพรรคประชาธิปัตย์, 21 กุมภาพันธ์ 2545.

องค์กรอิสระที่เป็นตัวแทนของรัฐบาลสหรัฐฯ รับผิดชอบโดยตรงต่อสภาคองเกรส FCC ก่อตั้งขึ้นโดยกฎหมายการสื่อสาร ค.ศ.1934 และถูกกำหนดให้มีหน้าที่ดูแลกำกับกับการสื่อสารระหว่างรัฐและระหว่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นวิทยุ โทรทัศน์ การสื่อสารทางสาย ดาวเทียม และเคเบิล ซึ่งอำนวยความสะดวกโดย คณะกรรมการ 5 คน ที่ได้รับแต่งตั้งจากประธานาธิบดีและได้รับการรับรองจากวุฒิสภา มีวาระสมัยละ 5 ปียกเว้นเมื่อกำหนดให้ไม่มีกำหนดวาระ ประธานาธิบดีแต่งตั้งให้หนึ่งในคณะกรรมการนั้นเป็นประธาน และห้ามไม่ให้มีกรรมการที่เป็นสมาชิกพรรคการเมืองเดียวกันเกิน 3 คน และห้ามไม่ให้ผู้ที่มีผลประโยชน์ในธุรกิจที่จะต้องเกี่ยวข้องกับการทำงานของคณะกรรมการ¹⁹ ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับ “คณะกรรมการจัดสรรคลื่นวิทยุโทรทัศน์แห่งชาติ” (กทช.) ของไทยที่กำลังดำเนินการสรรหาคณะกรรมการอยู่

ขณะเดียวกันต่อประเด็นนี้ สมชัย ศรีสุทธิยากร เลขานุการมูลนิธิองค์กรกลางเพื่อประชาธิปไตย และผู้ประสานงานเครือข่ายประชาชนเพื่อการเลือกตั้ง (P-Net)²⁰ ซึ่งเป็นองค์กรทางการเมืององค์กรหนึ่งที่ทำหน้าที่ตรวจสอบดูแลการเลือกตั้ง ได้ให้ความเห็นซึ่งสอดคล้องกับเหตุผลในการใช้สื่ออินเทอร์เน็ตเพื่อวัตถุประสงค์เกี่ยวกับการเมืองของกลุ่มตัวอย่างด้วยเหตุผลว่าเป็นช่องทางการสื่อสารที่มีเสถียรภาพสูง ดังตาราง 8.1 ว่า

“การใช้อินเทอร์เน็ตไม่สมควรมีองค์กรที่ควบคุมดูแลการใช้อินเทอร์เน็ตเพราะต้องเปิดกว้าง อินเทอร์เน็ตเป็นสื่อเสรีที่ทุกคนต้องสามารถดูได้ และใช้วิจารณญาณในการเลือกดูเลือกฟังกันเองถึงเป็นสื่อที่มีเสถียรภาพสูงได้”

สอดคล้องกับความคิดเห็นทางวิชาการของ ชีรภัทร เสรีรังสรรค์ ประธานประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช และคณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตย²¹ ที่เห็นว่าควรมีการควบคุมตรวจสอบโดยใช้การควบคุมทางสังคมใน 3 รูปแบบ กล่าวคือ

“การใช้สื่อต่าง ๆ นั้น ควรที่จะมีระบบการกลั่นกรองตรวจสอบ โดยธรรมชาติของตัวเอง ไม่มีอะไรที่อยู่โดดเดี่ยว เป็นอิสระและมีอำนาจสูงสุด โดยที่ไม่มีการตรวจสอบได้เลย ในระบบ

¹⁹ไชยันต์ ไชยพร, อ้างแล้ว, หน้า 76.

²⁰สัมภาษณ์ สมชัย ศรีสุทธิยากร, เลขานุการมูลนิธิองค์กรกลางเพื่อประชาธิปไตยและผู้ประสานงานเครือข่ายประชาชนเพื่อการเลือกตั้ง, 18 กุมภาพันธ์ 2545.

²¹สัมภาษณ์ ชีรภัทร เสรีรังสรรค์, ประธานประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช และคณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตย, 8 สิงหาคม 2544.

ประชาธิปไตยทุกองค์กร ทุกสถาบัน ทุกบุคคล ต้องถูกตรวจสอบได้ จึงจะทำให้เกิดความ
รับผิดชอบ ฉะนั้นฉะนั้น สื่อสารมวลชนประเภทต่าง ๆ ควรจะต้องมีกลไกในการตรวจสอบ ใน
อดีตที่ผ่านมากลไกในการตรวจสอบเป็นอำนาจรัฐ โดยทฤษฎีสื่อสารมวลชนแบบอำนาจนิยมคือ
รัฐนอกจากจะเป็นเจ้าของสื่อวิทยุ โทรทัศน์ที่จะสามารถตรวจสอบได้เต็มที่อยู่แล้วซึ่งต่อมามีการ
กระจายออกไปทำให้การตรวจสอบลักษณะอย่างนี้อ่อนตัวลง แต่ในขณะเดียวกันสื่อของเอกชน
เช่น หนังสือพิมพ์ รัฐก็ใช้กฎหมายเข้ามาตรวจสอบ

วิธีการตรวจสอบที่น่าจะนำมาใช้อาจจะมีได้ 3 รูปแบบ คือ

ประการแรก การตรวจสอบกันเองโดยใช้ความสัมพันธ์ การตรวจสอบกันเองของวงการ
สื่อสารมวลชน ต้องร่วมกันทำโดยนักการสื่อสารมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ ก็มีสมาคมนักข่าว
นักหนังสือพิมพ์ ก็อาจจะมืองค์กรของผู้ใช้อินเทอร์เน็ต และผู้ใช้นั้นหมายถึง ผู้ที่ส่งสารและผู้ที่ได้รับ
สาร ที่จะสร้างองค์กรของตนเองขึ้นมา และร่วมกันรับผิดชอบโดยอาจจะมิตั้งฝ่ายผู้ให้บริการและ
ฝ่ายผู้ใช้บริการ และฝ่ายรัฐเข้ามาเกี่ยวข้องจัดองค์ประกอบให้กลไกมีความสมดุล แล้วก็ออก
ข้อกำหนดกฎหมายเกณฑ์ในเรื่องของจรรยาบรรณวิชาชีพขึ้นมาใช้บังคับมากกว่าที่จะนำไปใช้ใน
ลักษณะของเชิงกฎหมาย แต่จะใช้ในเชิงของการควบคุมทางสังคม เช่น หนังสือพิมพ์คุณลงไม่
ถูกต้องเราจะไม่มาคบค้าสมาคม ไม่เชื่อถือ สมาคมของเราจะประณามคุณ หรือว่าหมดความ
เชื่อถือคุณ เค้าจะไม่ซื้อของคุณอ่าน ส่วนอินเทอร์เน็ต ถ้าเว็บไซต์ไหนโดนประณาม ตัวเองก็หมด
ความเชื่อถือ คนก็ไม่เปิดหรือเปิดดูแล้วก็ไม่ตอบสนอง ไม่มีการปฏิสัมพันธ์

ประการที่สอง การตรวจสอบโดยผ่านผู้ใช้บริการ คือ ประชาชน เช่น สื่อสารไม่ดีก็ไม่รับรู้
ไม่ซื้อไม่ขอใช้บริการ เป็นการตรวจสอบที่คิดว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง แต่จะทำได้ก็ต่อเมื่อ
ประชาชนมีความเข้มแข็ง รู้จักใช้วิจารณญาณของตนเองในการสังเคราะห์ข้อมูลในเอกสาร แต่
ต้องสร้างขึ้นมาให้เกิดลักษณะอย่างนั้น

ประการที่สามก็คือ การจะใช้ผู้สนับสนุนโฆษณาในอินเทอร์เน็ต แต่อาจทำได้ยากเพราะ
เรื่องของการสนับสนุนที่ไม่เหมือนสื่ออื่น เพราะสื่ออื่นมีโฆษณา ประชาสัมพันธ์อะไรต่าง ๆ ฝ่าย
เอกชนจะสามารถสนับสนุนหรือมีบทบาทได้มากน้อยขนาดไหน

ถ้าเราได้ใช้สองบทบาท คือ มีการตรวจสอบกันเอง และฝ่ายผู้ใช้อินเทอร์เน็ตตรวจสอบ
โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รูปขององค์กรหรือสมาคมก็คือผู้ใช้บริการระดับสอง ก็คงต้องช่วยกัน คงจะ

ทำให้การดำเนินการในด้านอินเทอร์เน็ตของพรรคการเมืองต่างๆ มีหลักเกณฑ์ความถูกต้องตามจริยธรรมยึดจรรยาบรรณของการใช้สื่อมากขึ้น”

แนวโน้มของการนำเอาเครือข่ายอินเทอร์เน็ตเห็ดมาใช้ประโยชน์ในทางการเมืองของไทยในอนาคต

กระแสโลกาภิวัตน์ยังคงจะเป็นกระแสหลักของการเปลี่ยนแปลงสังคมไทยในอนาคต ทั้งนี้กระแสโลกาภิวัตน์จะมีทิศทางและแนวโน้ม 4 ด้านใหญ่ ๆ กล่าวคือ²²

1.กระแสโลกาภิวัตน์ ยังคงขยายตัวต่อไปอย่างรวดเร็ว โดยจะแปรสภาพกลายเป็นกระแสภูมิภาคหรือการร่วมมือระดับภูมิภาค (regionalization) มากขึ้น โดยมีอนุภูมิภาคเป็นหน่วยสำคัญของการร่วมมือกันเพื่อแข่งขันกับภูมิภาคหรืออนุภูมิภาคอื่น ๆ

2.กระแสโลกาภิวัตน์เกิดขึ้นจากแรงผลักดันทางเทคโนโลยี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกระจายตัวของเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และการสื่อสารคมนาคม สิ่งที่เกิดขึ้นควบคู่กันไปในความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจก็คือ (ก) โลกาภิวัตน์ด้านการเงิน (ข) โลกาภิวัตน์ด้านอุปสงค์ และ (ค) โลกาภิวัตน์ด้านการแข่งขัน

3.กระแสโลกาภิวัตน์จะก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่าง ๆ ของสังคมโลกแบบใหม่มากขึ้นที่เปลี่ยนแปลงไปจากความสัมพันธ์ระหว่างประเทศซึ่งอาศัยการทูตเป็นกระบวนการเจรจา มาเป็นความสัมพันธ์สามเส้าระหว่างรัฐต่อรัฐ บริษัทต่อบริษัทและรัฐต่อบริษัท ทั้งนี้โดยมีความสัมพันธ์ 3 ด้านพร้อมกันไปคือ ด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ และด้านการแข่งขัน

4.โลกาภิวัตน์มีแนวโน้มที่จะนำไปสู่การปกป้องตลาดของประเทศที่มีการพัฒนาอุตสาหกรรมสูง และสำหรับประเทศที่กำลังพัฒนาหรือประเทศอุตสาหกรรมใหม่จะต้องเผชิญปัญหาสำคัญที่ประเทศเหล่านี้ได้แก่

(ก) ประโยชน์เชิงเปรียบเทียบระหว่างการผลิตระดับโลกกับระดับภูมิภาค เพราะต้นทุนด้านแรงงานจะลดความสำคัญลง และความใกล้เคียงทางภูมิศาสตร์ จะมีความสำคัญเพิ่มขึ้น

²² ชัยอนันต์ สมุทวณิช, อ้างแล้ว, หน้า 25-26.

(ข) การผลิตจะเน้นความสำคัญของขอบเขตการผลิต (economies of scope) ซึ่งได้แก่ การผลิตสินค้าที่หลากหลายด้วยทรัพยากรที่มีอยู่ ในขณะที่เดียวกันก็ลดความสำคัญของการผลิตที่เน้นปริมาณของสินค้า (economies of scale) ดังนั้นระบบการผลิตจึงจะเน้นการเพิ่มพูนโอกาสที่จะปรับปรุงการผลิตและลักษณะของสินค้าให้เป็นไปตามเงื่อนไขจำเพาะของอุปสงค์ และตลาดจำเพาะระบบการผลิตจึงจะต้องมีความคล่องตัวปรับเปลี่ยนง่าย

ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจึงเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งในการเตรียม รับกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต การเลือกเทคโนโลยีในอนาคตมิใช่เป็นเพียงการตัดสินใจทาง วิชาการหรือทางวิทยาศาสตร์เท่านั้น หากเป็นการตัดสินใจที่มีมิติทางเศรษฐกิจการเมือง สังคม และวัฒนธรรมควบคู่ไปด้วย เพราะในสังคมหนึ่ง ๆ นั้น แต่ละส่วนย่อยมีลักษณะพื้นฐานทาง สังคมที่แตกต่างกัน อิทธิพลของกระแส “โลกาภิวัตน์” และ “การเปิดเสรี” ที่เกิดขึ้นและได้ขยาย วงกว้างทั่วโลกเช่นนี้ ทำให้การสื่อสารโทรคมนาคมมีความสะดวก ติดต่อกันง่ายขึ้นจึงส่งผลให้ การรับรู้ข่าวสารมีความรวดเร็ว และมีลักษณะคล้ายคลึงกันทั่วโลก หรือเกิดเป็นลักษณะ “หมู่บ้านโลก” และ “วัฒนธรรมโลก” ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งทางวัฒนธรรมอันเนื่องมาจากการ สื่อสารที่รวดเร็วเสมือนอยู่ในชุมชนหรือประเทศเดียวกัน ทำให้เกิดการส่งผ่านวัฒนธรรมผ่านสื่อ ทันสมัย จากประเทศตะวันตกที่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมแตกต่างกับสังคมไทย ทศนคติ ค่านิยม สมัยใหม่แบบตะวันตกจะหลั่งไหลเข้าสู่สังคมไทยที่ยังคงมีทศนคติ ค่านิยมและวัฒนธรรมแบบ ดั้งเดิมอยู่ จึงเกิดความขัดแย้งทางวัฒนธรรมนำมาซึ่งปัญหาสังคมต่าง ๆ มากมาย เช่น ปัญหา การมีเพศสัมพันธ์ของเยาวชนก่อนวัยอันควร การล่อลวงผ่านทางสื่ออินเทอร์เน็ต

ปัจจัยทางการเมืองที่สำคัญที่สุดในยุคข้อมูลข่าวสาร จะมีใช้ระบอบการเมืองหรือ เสถียรภาพทางการเมือง หากแต่เป็นรูปแบบใหม่ของความสัมพันธ์ข้ามรัฐ การเปลี่ยนแปลง อำนาจทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม จากรัฐไปเป็นบรรษัทข้ามชาติ การ สื่อสารผ่านดาวเทียมและอินเทอร์เน็ตและลดรัฐ เช่น การค้าชายแดน และการติดต่อของ ประชาชนที่มีเชื้อชาติ ภาษา วัฒนธรรมใกล้เคียงกันซึ่งแต่ก่อนถูกกีดกันโดยเขตแดนตามหลัก อธิปไตยของรัฐ ย่อมก่อให้เกิดสภาพการณ์ที่จะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความสัมพันธ์ด้าน อำนาจระหว่างรัฐ สถาบันทางสังคม ชุมชน และปัจเจกชน

ความแตกต่างที่สำคัญอย่างยิ่งระหว่างรัฐในปัจจุบันและรัฐในอนาคต คือ รัฐปัจจุบัน ต้องการควบคุมและครอบงำประชาชนภายใต้อำนาจอธิปไตยของรัฐ ซึ่งมีอาณาเขตที่แน่นอน

ขึ้นต่ออำนาจศูนย์กลาง แต่รัฐในอนาคตจะตกอยู่ในสภาวะการณ์ที่ไม่อาจควบคุมและครอบงำประชาชนได้ เพราะการข้ามรัฐจะเป็นปรากฏการณ์ที่กลายเป็นเรื่องธรรมดา ชุมชนในอนาคตจะเป็นชุมชนที่ไม่จำเป็นต้องยึดติดกับสถานที่แต่จะเป็นชุมชนเสมือนจริง หรือ Cyber Space เช่น ชุมชนบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เป็นต้น

ดังเช่นที่ ชัยอนันต์ สมุทวณิช²³ ได้ตั้งข้อสังเกตว่า ความแตกต่างกันระหว่างประเทศที่มีการวัดและจัดลำดับกันในรูปแบบของ Human Development Index (HDI) และ Gender-Related Development Index (GDI) นั้น ยังไม่พอเพียง หากควรมีการจัด Technology-Related Development Index (TDI) อีกด้วย เพราะในปัจจุบันปัจจัยสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งที่ก่อให้เกิดความแตกต่างกันระหว่างประเทศก็คือ การมีเทคโนโลยีและการไม่มีเทคโนโลยี ในศตวรรษหน้าวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจะมีความสำคัญต่อมนุษย์ชาติมากขึ้นกว่าที่เคยเป็นมาในศตวรรษที่แล้ว อาจกล่าวได้ว่าตัวของมันเองนั้นนอกจากจะมีความสำคัญแล้ว ผลกระทบทางสังคมที่เกิดจากวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยียิ่งจะมีความสำคัญมากเป็นพิเศษ

ในอดีตการพัฒนาเป็นการพัฒนาโดยรัฐแต่อ้างว่ากระทำเพื่อประชาชน แนวโน้มในอนาคต คือ การปรับเปลี่ยนไปเป็นการพัฒนาของประชาชน เพื่อประชาชนและโดยประชาชน เมื่อเป็นเช่นนี้โลกยุคใหม่จึงจะให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนมากกว่าที่เคยเป็นมาและเป็นการมีส่วนร่วมโดยตรง (direct participation) โดยไม่จำเป็นต้องผ่านตัวแทนโลกอนาคตจึงจะไม่แยกประชาธิปไตยกับการพัฒนาออกจากกัน แต่จะเชื่อมโยงกันโดยประชาชนจะได้รับการยอมรับจากรัฐว่าเป็นปัจจัยสำคัญของความสำเร็จแห่งการพัฒนา โดยภาครัฐและภาคธุรกิจจะยอมให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างเต็มตัว แทนที่จะตกเป็นฝ่ายรับหรือเป็นเหยื่อของการพัฒนาแต่เพียงฝ่ายเดียว

ลักษณะของชุมชนใหม่นี้ จะเปลี่ยนแปลงไปโดยสิ้นเชิง เพราะชุมชนยุคใหม่แม้จะอยู่คนละพื้นที่ มีภาษาต่างกัน เชื้อชาติ ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างกัน แต่ก็มีการเชื่อมโยงกันโดยมีความสนใจ รสนิยม ตลอดจนการเกี่ยวโยงกับประเด็นปัญหาที่เห็นร่วมกัน ต้องการแก้ไขปัญหาร่วมกัน ชุมชนแบบใหม่นี้จะเกิดขึ้นมากมายหลากหลายซ้อนไปกับครอบครัวและชุมชนแบบดั้งเดิม โดยที่ครอบครัวยังคงเป็นสถาบันหลัก รัฐจะมีหน้าที่ใหม่คือ สานสัมพันธ์ระหว่าง

²³ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, อ้างแล้ว, หน้า 51.

ครอบครัวซึ่งเป็นสถาบันเก่าแก่กับชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่ โดยเฉพาะชุมชนที่เกิดจากเทคโนโลยีทางการสื่อสารหรืออินเทอร์เน็ต

การเคลื่อนไหวทางสังคมที่เคยพบในอดีต เช่น การประท้วง มีอบ จะหมดความสำคัญลงไป แต่จะเป็นการเคลื่อนไหวโดยไม่จำเป็นจะต้องมีการรวมคนจำนวนมาก หากเป็นการเคลื่อนไหวผ่านการสื่อสารโทรคมนาคมและอินเทอร์เน็ตซึ่งรัฐไม่อาจควบคุมได้ การเมืองในอนาคตจึงจะเป็นการเมืองที่มีประเด็นปัญหาหลากหลายและมีกลุ่มผู้เรียกร้องที่ชัดเจนแต่จะมีจำนวนน้อยและกระจุกกระจายไม่เป็นกลุ่มมวลชนดังที่เคยเป็นมาในอดีต ซึ่งในปัจจุบันก็เริ่มปรากฏให้เห็นได้ในรูปของการ “ตั้งประเด็นสนทนา” ในกระดานสนทนา (web board) ห้องสนทนา (chat room) หรือแม้กระทั่งการส่งไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-Mail) เพื่อสร้างข่าวสร้างกระแสทางการเมืองที่ไม่สามารถจะส่งผ่านสื่ออื่น ๆ นอกจากสื่ออินเทอร์เน็ตซึ่งมีเสรีภาพสูง

ในประเทศไทยปัจจุบันก็ได้มีการใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อประโยชน์ทางการเมืองมากพอสมควร โดยจะเห็นได้จากการที่พรรคการเมือง หรือผู้สมัครรับเลือกตั้งได้มีเว็บไซต์เพื่อการโฆษณาประชาสัมพันธ์และเป็นช่องทางในการติดต่อสื่อสาร ตลอดจนการมีเว็บไซต์ทางการเมืองต่าง ๆ มากมาย เช่น เว็บไซต์ขององค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) เว็บไซต์ข่าวสารการเมือง แต่เมื่อเทียบกับต่างประเทศก็ถือว่ายังคงมีอยู่น้อย ตลอดจนระบบการตรวจสอบ ควบคุมก็ยังคงไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ สอดคล้องกับการสำรวจความคิดเห็นกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อการใช้อินเทอร์เน็ตในการเมืองไทย ปรากฏผลตาม ตาราง 8.3

ตารางที่ 8.3 แสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อการใช้อินเทอร์เน็ตในการเมืองไทย

ประเด็น	เห็นด้วย		ไม่เห็นด้วย		ไม่แน่ใจ		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ระบบการควบคุม ตรวจสอบ การรณรงค์หาเสียงผ่านสื่อ อินเทอร์เน็ตของไทยในปัจจุบัน มีประสิทธิภาพเพียงพอ	25	6.6	328	86.5	26	6.9	379	100.0
ในอนาคตประเทศไทยจะมีการ ขยายตัวของการใช้สื่อ อินเทอร์เน็ตในทางการเมือง เพิ่มมากขึ้น	199	52.5	21	5.5	159	42.0	379	100.0

ประเทศไทยควรมีระบบ ควบคุม ตรวจสอบ และองค์กร ที่ทำหน้าที่ควบคุมดูแลการใช้ สื่ออินเทอร์เน็ตที่มี ประสิทธิภาพสูง	320	84.4	38	10.0	21	5.5	379	100.0
ในปัจจุบันประเทศไทยยังมีการ ใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อประโยชน์ ทางการเมืองน้อย	242	63.9	37	9.8	100	26.4	379	100.0

จากตารางที่ 8.3 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับประเด็นที่ว่า ในอนาคต ประเทศไทยจะมีการขยายตัวของการใช้สื่ออินเทอร์เน็ตในทางการเมืองเพิ่มมากขึ้น ประเทศไทยควรมีระบบควบคุม ตรวจสอบ และองค์กรที่ทำหน้าที่ควบคุมดูแลการใช้สื่ออินเทอร์เน็ตที่มีประสิทธิภาพสูง และในปัจจุบันประเทศไทยยังมีการใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อประโยชน์ทางการเมืองน้อย คิดเป็นร้อยละ 52.5 84.4 และ 63.9 ตามลำดับ และพบว่ากลุ่มตัวอย่างไม่เห็นด้วยกับประเด็นที่ว่า ระบบการควบคุม ตรวจสอบการรณรงค์หาเสียงผ่านสื่ออินเทอร์เน็ตของไทยในปัจจุบันมีประสิทธิภาพเพียงพอ ถึงร้อยละ 86.5

ในประเด็นนี้ วีระชัย แนวบุญเนียร คณะกรรมการการเลือกตั้ง ฝ่ายการมีส่วนร่วม²⁴ ได้กล่าวถึงแนวโน้มของการใช้อินเทอร์เน็ตในส่วนของคณะกรรมการการเลือกตั้งไว้ว่า

“ในส่วนของ กกต. ได้มีการเล็งเห็นความสำคัญและนำเอาอินเทอร์เน็ตมาใช้เพื่อให้สอดคล้องกับความก้าวหน้าในอนาคต โดยเฉพาะการนำมาช่วยเป็นเครื่องมือในการสื่อสารระหว่างประชาชนกับ กกต. เช่น การแจ้งเหตุทุจริตการเลือกตั้ง ซึ่งในปัจจุบันก็มีอยู่แล้วใน เว็บไซต์ของ กกต. รวมทั้งเป็นแหล่งข้อมูลความรู้ทางการเมือง เช่น ข้อมูลกฎหมาย ระเบียบ ที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง ข้อมูลประวัติพรรคการเมือง การตอบคำถามของรองโฆษก กกต. ผ่าน เว็บไซต์ หรือในการเลือกตั้งที่ผ่านมาก็ได้ประสานงานกับกระทรวงการต่างประเทศในการประชาสัมพันธ์ข่าวสารเกี่ยวกับการเลือกตั้งให้กับคนไทยในต่างประเทศและในอนาคต กกต. ก็จะมีเพิ่มประสิทธิภาพในการควบคุม ตรวจสอบ ดูแลการใช้สื่ออินเทอร์เน็ตให้ดียิ่งขึ้น”

²⁴ สัมภาษณ์ วีระชัย แนวบุญเนียร, คณะกรรมการการเลือกตั้ง ฝ่ายการมีส่วนร่วม, 19 มกราคม 2545.

คุณสมบัติด้านความมีเสถียรภาพของสื่ออินเทอร์เน็ต ซึ่งเป็นสื่อที่การตรวจสอบ ควบคุมทำได้ยาก นอกจากจะสร้างให้เกิดประโยชน์ในแง่ของการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรงระหว่างประชาชนกับรัฐ แต่ในทางตรงข้าม “การหลั่งไหลของข้อมูลข่าวสาร” ก็อาจทำให้ประชาชน “ถูกรวบงำทางความคิดผ่านสื่ออินเทอร์เน็ตได้” โดยเฉพาะกระแสความเป็นโลกาภิวัตน์ตามแบบฉบับอเมริกันที่ต้องการผลักดันให้เกิดการยอมรับแบบฉบับนี้ในทุก ๆ ด้าน ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนวิถีชีวิตและวัฒนธรรม โดยอาศัยกลไกการตลาดตาม “ระบบทุนนิยมข้ามชาติ” จึงเปรียบเสมือนเป็นระบอบเบ็ดเสร็จประเภทหนึ่ง ที่อาศัยการครอบงำโดยอำนาจและอิทธิพลจากการหลั่งไหลของข้อมูลข่าวสาร เพื่อให้บรรลุถึงสังคมอุดมคติตามแนวคิดของระบบทุนนิยม ที่เน้นความสำคัญของวัตถุนิยม (utopian materialism of capitalism)²⁵

ธีรภัทร เสรีรังสรรค์ ประธานประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช และคณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตย²⁶ ได้ตั้งข้อสังเกตต่อประเด็นนี้ว่า

“ทุกวันนี้ ประชาชนก็ถูกรวบงำทางความคิดจากสื่อต่างๆ อยู่แล้ว ไม่ว่าจะหนังสือ หนังสือพิมพ์ วิทยุ ต่างๆ เพียงแต่มีสื่ออินเทอร์เน็ตเพิ่มขึ้นมานั้น อยู่ที่ว่าประชาชนผู้รับสารจะสามารถวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ที่เสนอออกมาได้ดีมากน้อยขนาดไหน ถ้าประชาชนมีการศึกษามากขึ้น มีความรู้มากขึ้น พร้อมจะสังเคราะห์ข่าวสารได้ มีการตอบสนองต่อข่าวสารนั้นๆ อย่างไร ลักษณะตรงนี้จุดที่น่าจะต้องระวัง ก็คือว่า เนื่องจากอิทธิพลของเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองได้โดยตรง คือแตกต่างจากในอดีต ศักยภาพที่รวดเร็วขึ้นและสามารถเข้าถึงได้ง่ายขึ้น ก็จะส่งผลกระทบเข้ามาโดยตรงได้ เหมือนกับคนไปชุมนุมประท้วงหรือเดินขบวนโดยตรงเลย การใช้สื่อก็สามารถทำได้โดยตรงด้วยเช่นเดียวกัน”

นอกจากนี้ยังมีแนวคิดในการนำเอาสื่ออินเทอร์เน็ตมาช่วยในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งผ่านอินเทอร์เน็ต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลงคะแนนเสียงจากกลุ่มผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงจากต่างประเทศ เพื่อลดค่าใช้จ่ายในการจัดการเลือกตั้งในต่างประเทศ สมชัย ศรีสุทธิยากร

²⁵ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, จาก รัฐชาติสู่รัฐตลาด : แนวความคิดเกี่ยวกับรัฐและสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ (กรุงเทพ ฯ: สำนักพิมพ์บ้านพระอาทิตย์, 2544), หน้า 82.

²⁶ สัมภาษณ์ ธีรภัทร เสรีรังสรรค์, ประธานประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช และคณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตย, 8 สิงหาคม 2544.

เลขานุการมูลนิธิธิดงศ์กรกลางเพื่อประชาธิปไตย และผู้ประสานงานเครือข่ายประชาชนเพื่อการเลือกตั้ง (P-Net)²⁷ ให้ความเห็นว่า

“การใช้อินเทอร์เน็ตมาช่วยในการลงคะแนนเสียง คงทำได้ยาก ความเชื่อถือของระบบความปลอดภัยยังไม่เกิดขึ้นในประเทศไทย หากมีการลงคะแนนเสียงผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ คงไม่มีใครยอมใคร เพราะว่าคนไทยต้องการคะแนนที่จับต้องได้ ตรงนี้ไกลมาก ต้องผ่านกระบวนการพัฒนาอีกนานพอสมควร ที่ให้สามารถใช้วิธีการลงคะแนนเสียงผ่านอินเทอร์เน็ตได้ หรือยอมรับได้ อีกประมาณ 5 ปี นับจากนี้ก็ยังไม่เกิดขึ้นแน่นอน”

สมชัย ศรีสุทธิยากร ยังได้ให้ความเห็นต่อการนำเอาอินเทอร์เน็ตมาใช้ในการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนที่มีการทำกันอย่างกว้างขวางในปัจจุบันว่า

“ไม่มีความน่าเชื่อถือ เพราะการทำโพลล์ทางอินเทอร์เน็ต เป็นการสื่อสารทางเดียว ทุกคนคลิกเข้าไปตอบก็ครั้งก็ได้ จะเอาจริงจิงไม่ได้ ABAC และ KSC เคยทำถึงขนาดไปตั้งเครื่องให้คนคลิกเข้าไปตามศูนย์การค้าต่างๆ แล้วก็เลิกทำ เพราะข้อมูลที่ได้มานำเชื่อถือ บางที่พรรคการเมืองส่งคนเข้าไปหมุนเวียนตอบ ในการแจ้งผลการสำรวจ ก็ทำให้เราได้รับฟังความรู้สึกนึกคิดของคนกลุ่มหนึ่งในสังคมเท่านั้น ไม่สามารถเชื่อถือได้อย่างถูกต้อง แต่ถ้าเรื่องที่ไม่ได้ผลประโยชน์ได้เสียทั่วไป เหมือนกับว่าเป็นความเห็นของประชาชนทั่วไป ไม่มีใครได้เสียในเรื่องนั้นอาจจะน่าเชื่อถือ แต่การที่ถามว่าพรรคไหนถูกพรรคไหนผิด หรือการที่ใครได้รับการเลือกตั้ง หรือไม่ได้รับเลือกตั้งอย่างนี้จะไม่น่าเชื่อถือ เพราะมีผลประโยชน์ได้เสียเข้ามาเกี่ยวข้อง”

อย่างไรก็ตาม หากได้ส่งเสริมให้พรรคการเมือง หรือผู้สมัครรับเลือกตั้ง เห็นความสำคัญ และนำเอาสื่ออินเทอร์เน็ตมาเป็นสื่อในการรณรงค์หาเสียงร่วมกับสื่อชนิดอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการส่งเสริมให้มีการใช้สื่ออินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางในการสื่อสารระหว่างผู้สมัครรับเลือกตั้ง พรรคการเมือง กับประชาชนผู้ลงคะแนน เพื่อให้มีการร่วมแสดงความคิดเห็นในการกำหนดนโยบาย การร่วมตรวจสอบการดำเนินการตามนโยบายของพรรค หรือผู้สมัครรับเลือกตั้ง รวมทั้งมีการสร้างระบบการควบคุมดูแลการหาเสียงผ่านสื่ออินเทอร์เน็ตให้มีประสิทธิภาพ

²⁷ สัมภาษณ์ สมชัย ศรีสุทธิยากร, เลขานุการมูลนิธิธิดงศ์กรกลางเพื่อประชาธิปไตยและผู้ประสานงานเครือข่ายประชาชนเพื่อการเลือกตั้ง, 18 กุมภาพันธ์ 2545.

มากกว่าในปัจจุบัน เนื่องจากในปัจจุบันการหลั่งไหลของทุนนิยมสมัยใหม่ได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วและกว้างขวางก็จะทำให้เกิดการเข้ามาของข้อมูลข่าวสารและทุนข้ามชาติ

จากการสัมภาษณ์ และออกแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องไปในทางเดียวกัน คือ เห็นด้วยกับการนำสื่ออินเทอร์เน็ตมาใช้ประโยชน์ในทางการเมือง

ตารางที่ 8.4 แสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อการนำสื่ออินเทอร์เน็ตมาใช้ประโยชน์ในทางการเมือง

ความคิดเห็น	จำนวน	ร้อยละ
ควรนำมาใช้	349	92.1
ไม่ควรนำมาใช้	30	7.9
รวม	379	100.0

จากตารางที่ 8.4 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่คิดว่าควรมีการนำสื่ออินเทอร์เน็ตมาใช้ประโยชน์ในทางการเมือง ถึงร้อยละ 92.1 ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของตัวแทนพรรคการเมืองต่าง ๆ ตลอดจนคณะกรรมการการเลือกตั้ง ตัวแทนองค์กรทางการเมืองและแนวคิดของนักวิชาการ ชีรภัทร เสรีรังสรรค์ ประธานกรรมการประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช และอดีตคณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตย²⁸ ได้กล่าวถึงแนวทางในการนำเอาอินเทอร์เน็ตมาใช้พัฒนาการเมืองในอนาคตว่า

“ในอนาคตอินเทอร์เน็ตจะมีบทบาทมากขึ้น เพราะว่า เป็นการขยายตัวของความทันสมัยจะเป็นความทันสมัยใหม่ที่เป็นการพัฒนาการหรือไม่ หรือเป็นการเจริญเติบโตอย่างเดียวซึ่งต่างกันคือ ถ้าเป็นความทันสมัยและพัฒนา ก็คือจะขยายตัวและมีคุณภาพ แต่ถ้าเป็นความทันสมัยแบบเจริญเติบโต ก็คือแบบกว้าง มีเครื่องมือเครื่องมือ แต่ว่าไม่มีการพัฒนาหรือมีการพัฒนาที่คุณภาพไม่ดี อันนี้ก็อันตราย เพราะฉะนั้นอินเทอร์เน็ตจะมีบทบาททางการเมืองมากขึ้นตามลำดับ องค์กรการเมืองหลายฝ่ายก็จะใช้สื่อตัวนี้ เพราะทำได้ง่าย เหมือนกับ ทางด้านประชาชนที่สามารถสร้างเว็บไซต์ออกข่าวสารของตนเองได้ ง่ายขึ้น ราคาถูก เข้าถึงได้ง่าย ก็คงจะสร้างบทบาทในการพัฒนาทางการเมืองได้มากขึ้น”

²⁸ สัมภาษณ์ ชีรภัทร เสรีรังสรรค์, ประธานประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช และคณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตย, 8 สิงหาคม 2544.

อย่างไรก็ตาม การนำอินเทอร์เน็ตมาใช้ก็ต้องมีความระมัดระวังในประเด็นเรื่องความหลากหลายท่วมนั้นของข้อมูลที่กระจัดกระจายเป็นส่วนๆ (fragmented) และไม่มีการเชื่อมโยงทั้งในด้านกาลและเทศะ (time and space) อาจก่อให้เกิดความสับสนต่อการรับรู้ของประชาชน เพราะ ในด้านหนึ่งทำให้ประชาชนไม่สามารถตัดสินใจใดๆ ได้ภายใต้กระแสข้อมูลดังกล่าวจนอาจนำมาซึ่งความเบี่ยงเบนทางการเมือง หรือต่อเรื่องราวข่าวสารทางการเมือง แม้ว่าสื่ออาจจะสามารถปลุกเร้ามหาชนให้มีส่วนร่วมกับการตัดสินใจสาธารณะได้ แต่ก็ไม่ใช่การเข้าไปมีส่วนร่วมในลักษณะของพลเมืองที่กระตือรือร้นและมีคุณภาพ (active and radical citizens) แต่การปลุกเร้าในลักษณะดังกล่าวของสื่อ กลับนำไปสู่การปลุกเร้าคนให้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างขาดสติ (mob)²⁹

ในยุคแห่งข้อมูลข่าวสารหรือยุคแห่งเทคโนโลยีสารสนเทศปัจจุบัน ข้อมูลข่าวสารจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในฐานะที่จะ “สร้างอำนาจและสร้างผลประโยชน์” ให้เกิดขึ้นกับผู้ที่มี “ความสามารถในการเข้าถึง ครอบครอง และรู้จักใช้งานข้อมูลข่าวสารนั้น” การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้จึงปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการ เสนอแนะข้อคิดเห็น ตลอดจนการกำหนดและตรวจสอบการนำนโยบายนั้นไปปฏิบัติ ซึ่งจะเป็นช่องทางสื่อสารอีกช่องทางหนึ่งที่จะช่วยสร้างอำนาจและผลประโยชน์ให้กับประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ หรือเป็นการใช้เทคโนโลยีในพัฒนาการเมืองเพื่อสร้างอำนาจและผลประโยชน์ให้กับส่วนรวม แทนที่จะใช้ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสร้างอำนาจให้กับคนเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งของสังคมเพื่อสร้างผลประโยชน์ส่วนตัว ด้วยบทบาทของเทคโนโลยีการสื่อสารที่มีความสำคัญมากโดยเฉพาะกระแสที่ประชาชนต้องการรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมืองมีความสำคัญต่อการปกครอง จึงควรมีการนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาการเมือง ในปัจจุบันแม้จะมีการนำเทคโนโลยีมาแก้ปัญหาต่างๆ มากมาย แต่ปัญหาทางด้านการเมืองกลับนำมาใช้แก้ปัญหาหน้าน้อยมาก ขณะที่การเลือกตั้งและการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของระบบการเมืองในการส่งเสริมและพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตย จึงเป็นที่น่าสนใจในการนำเอาความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยเฉพาะด้าน เทคโนโลยีสารสนเทศ หรืออินเทอร์เน็ตมาใช้ในการพัฒนาการเมืองการปกครองของไทยให้ดีขึ้น

²⁹ไชยันต์ ไชยพร, อ้างแล้ว, หน้า 48.